

So, we can come to the conclusion, that the metaphorical nature of allusive proper name is determined by the following processes: 1) the metaphorical models are one of the means of material construction of allusive units; 2) a high degree of metaphor's associativity and metaphorical meanings of elements reflect the conceptual sphere of allusive names. Under such conditions, metaphorical structures serve as verbal and semantic means of allusive inclusions implementation.

Key words: *allusive name, metaphor, secondary nomination, linguistic reality, text, discourse.*

Статтю подано до редколегії 04.05.2017

Юрій Рожков
(м. Київ)

УДК 431.65

ОСОБЛИВОСТІ ВЕТЕРИНАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті висвітлено наявні в науці підходи до класифікацій ветеринарної термінології. Виділено класифікації ветеринарної термінології залежно від: сфери вживання; поширеності вживання в мові; сфери поширення термінів у ветеринарній науці й практиці; галузевої належності; ступеня однозначності; ступеня точності відображення поняття; часу використання; наявності дефініції; зв'язку терміна з контекстом; джерела виникнення; складу ветеринарного терміна.

Ключові слова: *ветеринарний термін, ветеринарна термінологія, загальноживані терміни, спеціальні неветеринарні терміни, спеціальні ветеринарні терміни.*

Актуальність дослідження. Очевидно, що в науці існує величезна кількість праць, присвячених дослідженню понять «термін» та «термінологія», проте в них недостатньо окреслена різниця між цими двома поняттями; також потребує доопрацювання класифікація ветеринарної лексики.

Мета дослідження – виявити особливості класифікації ветеринарної лексики, окреслити різницю між поняттями «термін» та «термінологія».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості класифікації ветеринарної лексики в останні десятиліття інтенсивно розробляли на матеріалі різних мов і вітчизняні мовознавці (В. Гриньов, С. Даниленко, Л. Шелов, О. Симоненко та ін), і зарубіжні лінгвісти (E. Andrews, B. Antia, K. Baakes, L. Bauer, R. Beaugrande, J. Draskau, F. George).

Виклад основного матеріалу. Не кожне спеціальне слово – термін, і не кожному сукупність спеціальних слів можна назвати термінологією. На нашу думку, термін, на відміну від інших слів, поєднує в собі обидві функції, причому дефінітивна виступає обов'язковою при розпізнанні терміна. Вона викликає до дії ще й когнітивну функцію, тому що термін зазвичай виступає як репрезентант певної наукової теорії. Акумуляція цих функцій диктує певні умови семантичній структурі номена та його функціонуванню. Дефінітивна функція вимагає однозначності термінологічної назви, про що йдеться в більшості праць учених, хоча деякі дослідники допускають полісемію терміна. Варто

уточнити, що однозначність термінів треба розглядати в межах конкретної термінології, де вони взаємокорелюють між собою. Ця особливість визначається внутрішньою формою лексеми «термін» («terminus» з латинського – «межа»).

Терміни в межах однієї термінології взаємозумовлені, їхнє значення уточнюється в тій галузі, у яку включено термінологічне визначення. Точність – основна властивість термінів, тому що вони створюються для позначення спеціальних понять і спеціальних предметів, реалізуючи номінативно-дефінітивну функцію. У конкретній термінології термін має певну дефініцію, яка і є основною ознакою його точності. Для прикладу порівняймо дефініції термінів у музикантів і військових: *атака* – «початок звуку в співі» й *атака* – «поєднання стрімкого руху з вогневими засобами»; *детонація* – «фальшиве, нечисте виконання» й *детонація* – «вибух»; *позиція* – «положення рук на музичному інструменті» і *позиція* – «траншея, окоп»; *лад* – «система звуковисотних інтервалів» і *лад* – «статутне розміщення військовослужбовців» тощо. Слово лише тоді є терміном, коли воно має дефініцію і коли за нею його можна відновити. Різні підходи до розуміння семантичного наповнення терміна стосуються питання присутності в його значенні конотативних лексем емоції, оцінки, експресії. «Термін точний і холодний, і сфера експресії для терміна в межах термінології закладена», – говорить А. Реформатський [6, с. 55];

«У слові-терміні на перший план виступає його об'єктне значення, суб'єктне ж, оцінне, або взагалі знято, або завуальовано», – вважає Б. Головін [7, с. 7]; емоційно-експресивна нейтральність становить другу неодмінну властивість будь-якого терміна. Емоційно-стилістичні якості термінологічної одиниці набувають лише в «невласних умовах і контекстах їх вживання», – пише А. Моїсеєв [8, с. 77]. Л. Капанадзе, І. Квітко, В. Лейчик та інші вважають, що терміни позбавлені якого-небудь емоційно-експресивно-оцінного забарвлення. Однак існує думка про допустимість конотацій у термінологічних найменуваннях (Н. Котелова, В. Даниленко, В. Прохорова).

Терміни – щонайперше як назви спеціальних понять науково-технічної галузі – мають точні визначення, зафіксовані в словниках, що надає їм статусу офіційних і кодифікованих. Найбільш типовими є термінологічні слова. Поряд із ними є складні терміни, або лексиколізовані словосполучення, терміни-описи. Ті й ті перебувають у системі, позначають поняття й утворюють термінологію, або терміносистему, що являє собою штучне утворення (Н. Подольська, А. Суперанська, Г. Німець, Н. Васильєва, В. Даниленко, В. Грязнова, Т. Канделаки та ін.).

Системність терміна розглядають як важливу рису його характеристики: «... немає і не може бути поняття (а отже, і вираження його терміна), яке б не було системно пов'язано з іншими поняттями певної предметної галузі, і, отже, кожен термін існує лише як член певної системи термінів. Тому ознака системності постає необхідною при визначенні терміна» [9, с. 11]. Поняття «термінологія» і «терміносистема» розглядали як синоніми, але останнім часом дослідники розмежовують їх. Уважають, що термінологія становить «стихийно складену сукупність одиниць, здебільшого неповну, логічно нечітку, що складається з предтермінів, квазітермінів, псевдотермінів, тоді як терміносистема служить результатом свідомого впорядкування або конструювання з природних, але спеціально відібраних одиниць, які є повноцінними термінами» [10, с. 6].

З погляду функціонально-нормативного підходу терміни в системі спеціальної лексики первинні, тому що вони офіційні й належать до наукового стилю літературної мови. Термін має бути коротким, однозначним, простим, без емоційно-оцінно-експресивних

відтінків і, відповідаючи вимогам системності, співвідноситися з іншими термінами конкретної науково-технічної сфери. Терміни з такими характеристиками називають «ідеальними», у житті «аналіз різних термінологій, здійснений різними авторами, ставить під сумнів правомірність висування до термінів розглянутих вимог, оскільки значна частина наявної термінології цим вимогам не відповідає, але усе ж продовжує обслуговувати відповідні галузі знання», – зазначає Б. Головін [11, с. 54].

З його думкою погоджуються й інші дослідники: «Усі інші ознаки, звичайно, приписують термінам і термінології загалом: точність значення, однозначність, системність, відсутність синонімії та ін. «Ідеальний» термін має право на існування в системі мови. Тому «терміни потрібно вивчати в сфері фіксації, тобто в словниках, а не в процесі їхнього функціонування, тобто в текстах», де полісемія «явище неминуче і природне» [13, с. 15].

У процесі функціонування термін може набувати не тільки додаткового значення, але й синонімів, варіацій, він може трансформувати зовнішню структуру тощо.

Ветеринарна термінологія вкрай різноманітна і може бути скласифікована на різні види, за різними ознаками. У ветеринарній літературі запропоновано кілька таких ознак і відповідних класифікацій, хоча не всі з них бездоганні. Критичний аналіз різноманітних думок із цього питання дозволяє запропонувати такий варіант класифікації аналізованого явища.

Залежно від сфери вживання ветеринарні терміни поділяють на терміни ветеринарної науки й терміни ветеринарної практики.

Термінологія ветеринарної науки – це терміни, які використовують у ветеринарних наукових працях. Сферою її існування й фіксації є наукова й навчальна ветеринарна література. Варто зазначити, що практично будь-який термін, що вживається в галузі ветеринарної практики, входить в наукову ветеринарну лексику, тоді як не всякий доктринальний термін знаходить відображення в тих чи тих ветеринарних документах.

По-перше, у такому разі порушено правило логічного поділу поняття, через що розподіл має бути безперервним, плавним, поступовим. До того ж, первинний поділ ветеринарних термінів має бути дихотомічний. Насамперед їх варто класифікувати на загальноновживані та незагальноновживані (спеціальні), які, зі свого боку, підлягають подальшому поділу.

По-друге, не цілком виправданим, на нашу думку, є найменування «спеціальні технічні». Воно вузьке за своїм обсягом, оскільки в буквальному сенсі це словосполучення обмежується тільки технічною термінологією. Очевидно, словосполучення «технічні терміни», що закріпилося у ветеринарній науці, пов'язане з виділенням таких галузей, як наука й техніка. Однак тут наука як особлива сфера людської діяльності протиставляється техніці або як сукупності різних засобів, механізмів і пристроїв, що не існують в природі і виготовлені людиною для здійснення процесів виробництва й обслуговування невиробничих потреб суспільства, або як діяльності, пов'язаної з вивченням, застосуванням і вдосконаленням знарядь і засобів праці.

Насправді в цю групу входять не тільки терміни технічних наук, але й усі інші спеціальні терміни: медичні, економічні, психологічні та ін. З урахуванням сказаного можна запропонувати таку класифікацію. Залежно від поширеності вживання в мові всі терміни, використовувані у ветеринарній науці й практиці, логічно поділити на дві групи: загальноновживані та незагальноновживані (спеціальні). Загальноновживані терміни – це терміни,

які однаковою мірою використовуються в побутовому мовленні, у художній і науковій літературі, у ділових документах, а отже, і у ветеринарній науці й практиці.

Ці терміни становлять основну частину (за підрахунками вчених до 80 %) тексту наукових робіт і тексту ветеринарних документів. вони вживаються в повсякденному, загальновідомому сенсі, тому прості й загальнозрозумілі. До них можна віднести такі терміни, як «автор», «замовлення», «документ», «громадянин», «свідок», «працівник» і низка інших [4, с. 70; 5, с. 24]. З приводу можливості й необхідності використання спеціальної термінології у ветеринарних документах висловлюють суперечливі судження.

Інші вчені вважають, що без спеціальної термінології в тексті ветеринарії звичайною літературною мовою виражати думки неможливо [6, с. 177]. Загальноживана лексика з огляду на її універсальність, багатозначність і образність не завжди задовольняє потреби в точності й стислості ветеринарного тексту [5, с. 62]. Конкуренція між зрозумілістю медичних документів і їхнього стислості й точністю не може бути вирішена на користь однієї з груп термінів. І загальноживані та спеціальні терміни об'єктивно необхідні.

Головне – правильно визначити ступінь їхнього розумного співвідношення. Це завдання має вирішуватися за допомогою послідовного дотримання вимог, які висувують до ветеринарної термінології. Спеціальні терміни – це терміни, які створюються й використовуються в тій чи тій галузі наукового знання. Залежно від галузі наукового пізнання для ветеринарного аналізу їх доцільно розділити на дві групи: спеціальні неветеринарні й спеціальні ветеринарні.

Спеціальні неветеринарні терміни – це терміни, запозичені з галузі спеціальних знань (техніки, медицини, економіки, біології та інших) і використовувані у ветеринарній науці й практиці. У цих галузях науки вони створюються для найменування відповідних понять.

Потреба використання такого виду термінів у текстах спеціального призначення полягає в однозначності їхнього розуміння. Використовуючи такі терміни, ветеринар має дотримуватися такого правила: спеціальні неветеринарні терміни вживаються в тому значенні, яке закріплено за ними у відповідних галузях знань [6, с. 129–130]. Спеціальні ветеринарні терміни – це терміни, уведені до складу ветеринарної лексики науковцем, що займається проблемами цієї галузі й використовуються для найменування того чи того ветеринарного поняття.

Говорячи про поділ ветеринарних термінів на загальноживані та спеціальні, варто зауважити, що між такими групами термінів йдуть постійні дифузійні процеси – терміни взаємопроникають. Зокрема, багато термінів, які спочатку були суто ветеринарними, надалі поширилися в побуті, у художній літературі, активно застосовуються за межами ветеринарії. Вони перестали бути власне ветеринарними й перетворилися в загальноживані. Окремі вчені пропонують загальноживані терміни поділяти на два різновиди: загальноживані ветеринарні терміни і терміни, що використовуються в тексті ветеринарного дослідження у вузькому значенні [4, с. 74]. Залежно від сфери поширення термінів у ветеринарній науці й практиці їх можна ділити на загальні, міжгалузеві й галузеві [4, с. 69].

Залежно від часу використання ветеринарні терміни поділяють на усталені й нові. Усталені – це терміни, які тривалий час використовують у ветеринарній науці і ветеринарних документах. Нові – це терміни, які мають невеликий термін використання в ветеринарії. У ветеринарній літературі в ролі тимчасового кордону, що служить основою для виділення зазначених різновидів термінів, запропоновано брати пострадянський період, який

характеризується кардинальною зміною суспільно-економічної формації та появою цілої системи нових суспільних відносин [1, с. 45]

Залежно від обсягу, який відображають терміни, їх можна поділити на: терміни родового значення й терміни видового значення. Термін родового значення – це термін, що позначає родове поняття, тобто таке поняття, обсяг якого ширше і повністю вміщує обсяг іншого поняття. Термін видового значення – це термін, що позначає видове поняття, тобто таке поняття, обсяг якого становить лише частину обсягу родового поняття.

Залежно від зв'язку ветеринарного терміна з контекстом можна виділити контекстні й неконтекстні терміни. Контекстні – це терміни, смислове значення яких виявляється з контексту. Наприклад, термін «abdomen» може вживатися в широкому й вузькому сенсах. Конкретне значення цього терміна в кожному окремому випадку виявляється з контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов В. В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках / В. В. Борисов. – Москва : Воениздат, 1972. – 320 с.
2. Гармаш О. Л. Запозичення як джерела збагачення словникового складу англійської мови / О. Л. Гармаш // Нова Філологія : Зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2006. – 217 с.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Я. Коваленко – Київ : ІНКІС, 2002. – 320 с.
4. Луйгас А. Л. Учебное пособие по английскому языку [Текст] : учеб. пособие для ветеринарного и зоотехнического факультета / А. Л. Луйгас – Москва : Высшая школа, 1963. – 165 с.
5. Мотченко И. В. Основные тенденции в формировании английской медицинской терминологии [Текст] : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / И. В. Мотченко. – Москва, 2001. – 20 с.
6. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов [Текст] / Д. Э. Розенталь – Москва : Просвещение, 1977. – 543 с.
7. Виноградов В. В. Русский язык / В. В. Виноградов. – Москва, 1947.
8. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский. – Москва, 1961.
9. Головин Б. Н. Термин и слово / Б. Н. Головин // Термин и слово. – Горький, 1980.
10. Моисеев А. И. О языковой природе термина / А. И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – Москва, 1970.
11. Авербух К. Я. Терминологическая вариантность: теоретические и прикладные аспекты / К. Я. Авербух // Вопросы языкознания. – 1986. – № 6.
12. Лейчик В. М. Особенности функционирования терминов в тексте / В. М. Лейчик. – Ростов-на-Дону : РГСУ, 2001.
13. Головин Б. Н. Типы терминосистем и основания их различия / Б. Н. Головин // Термин и слово. – Горький, 1981.
14. Моисеев А. И. О языковой природе термина / А. И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – Москва, 1970.
15. Головин Б. Н. Роль терминологии в научном и учебном общении / Б. Н. Головин // Горьковского государственного университета. – Горький, 1979.
16. Скворцов Л. И. Профессиональные языки, жаргоны и культура речи / Л. И. Скворцов // Русская речь. – 1972. – Вып. 1. – С. 48–59.
17. Прохорова В. Н. Актуальные проблемы современной русской лексикологии / В. Н. Прохорова. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1973.

Рожков Ю. Г. Особенности ветеринарной терминологии и ее классификация

В статье представлены существующие в науке подходы к классификации ветеринарной терминологии. Выделено классификации ветеринарной терминологии в зависимости от: сферы употребления; распространенности употребления в языке; отраслевой принадлежности; степени однозначности; степени точности отображения понятия; времени использования; наличия дефиниции; связи термина с контекстом; источника возникновения; состава ветеринарного термина.

Ключевые слова: ветеринарный термин, ветеринарная терминология, общеупотребляемые термины, специальные не ветеринарные термины, специальные ветеринарные термины.

Pozhkov Yu. Peculiarities of veterinary terminology and its classification

The article deals with the contemporary scientific approaches to the classification of veterinary terminology. The author has proposed the classification of veterinary terminology depending on: sphere of application, abundance of the term application in language, sectoral affiliation, degree of univocity, correctness of the term display, time of application, definition availability, the connection between term and context, the source of origin, veterinary term context.

Key words: veterinary term, veterinary terminology, commonly used terms, special non-veterinarian terms, special veterinarian terms.

Статтю подано до редколегії 22.04.2017